Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Print) Vol.11 No.4 (October-December 2025)

Research Paper

อิทธิพลของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

The Influences of Prasat Chom Phra Towards the Lifestyle of Buddhist Communities in Chom Phra Sub-district, Chom Phra District, Surin Province

พระครูสังฆรักษ์สำเริง กตธุโร (มุมทอง)[1], ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม[2], ทวีศักดิ์ ทองทิพย์[3]

[1,2,3]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

Phrakrusangkharak Samrerng Katathuro (Moomthong)[1], Thanarat Sa-at-iam[2], Thaweesak Thongthip[3]
[1,2,3]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus
Email: samrerng89606@gmail.com

Received: 02 June 2025; Revised: 11 October 2025; Accepted: 26 November 2025
© The Author(s) 2025

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “อิทธิพลของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์” โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาความเป็นมาของปราสาทจอมพระ ตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ (2) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ และ (3) เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (ภาคสนาม) โดยการลงพื้นที่เก็บข้อมูลสัมภาษณ์ เชิงลึกวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา ผลการศึกษา พบว่า ปราสาทจอมพระ ตั้งอยู่ที่ตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ มีลักษณะของสิ่งก่อสร้างที่เรียกว่า อาโรคยศาล ก่อด้วยศิลาแลงและใช้หินทราย หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีส่วนประกอบหลัก 5 ส่วน คือ ปราสาทประธาน บรรณาลัย กำแพงแก้ว โคปุระ (ซุ้มประตู) และสระน้ำ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะแบบอโรคยศาลดังที่พบในที่อื่น โบราณวัตถุสำคัญที่พบ ได้แก่ เศียรพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร รูปพระวัชรสัตว์ พระพุทธรูปนาคปรกหินทราย และแท่งจารึกหินทราย สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 18 วิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ เป็นชุมชนย่านการค้าพาณิชยกรรมเก่าและพักอาศัย บริเวณถนนเทศบาล 8 และถนนปัทมานนท์ ตั้งอยู่ใกล้แหล่งโบราณสถานปราสาทหินจอมพระ เป็นย่านพาณิชยกรรมและพักอาศัยของชุมชนเมืองจอมพระ ประชากรในย่านเก่าประกอบอาชีพค้าขายสินค้าและบริการในด้านต่าง ๆ สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธตำบลจอมพระ กิจกรรมของชุมชนทุกปี ได้แก่ ประเพณีไหว้ปราสาท ตักบาตรเทโว และกวนข้าวทิพย์ เป็นต้น และยังมีงานด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านสังคมสงเคราะห์ ด้านเศรษฐกิจ และด้านวัฒนธรรม วิเคราะห์อิทธิพลของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า (1) อิทธิพลทางพระพุทธศาสนา ปราสาทจอมพระนั้นถูกสร้างขึ้นในคติของพระพุทธศาสนา (มหายาน) มีส่วนช่วยส่งเสริมหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในด้านของการรักษาโรคทางกายและทางใจ (2) อิทธิพลทางสุนทรียภาพ ปราสาท

จอมพระเป็นผลงานการสร้างสรรค์ทางวัตถุ มีความงดงามในด้านสถาปัตยกรรม มีภาพจำหลัก ทำให้เกิดความรู้สึกสบายตา สบายใจ มีความสุขใจ (3) อิทธิพลทางสังคม สร้างความสมัครสมานสามัคคีในสังคม (4) อิทธิพลทางเศรษฐกิจ สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และ (5) อิทธิพลทางวัฒนธรรม สื่อถึงความเชื่อและประเพณีที่มีต่อปราสาท

คำสำคัญ: ปราสาทจอมพระ, วิถีชีวิตชาวพุทธ, อิทธิพล

Abstract

In the study on “The influence of Prasat Chom Phra on the way of life of Buddhists in Chom Phra Subdistrict, Chom Phra District, Surin Province”, the researcher has 3 objectives: (1) to study the history of Prasat Chom Phra, Chom Phra Subdistrict, Chom Phra District, Surin Province; (2) To study the way of life of Buddhists in Chom Phra Subdistrict, Chom Phra District, Surin Province, and (3) To analyze the influence of Chom Phra Castle on the way of life of Buddhists in Chom Phra Subdistrict, Chom Phra District, Surin Province. It is qualitative research in the field by going to the field to collect data, conduct in-depth interviews, and analyze the data using descriptive methods. The results of the study found that Prasat Chom Phra is located in Chom Phra Subdistrict, Chom Phra District, Surin Province. It is a building called Arokayasala, made of laterite and sandstone, facing east. It consists of five main parts: the main castle, the library, the glass wall, the gopura (gate arch) and the pond, which are unique characteristics of the Arokayasala as found elsewhere. Important antiquities found These include the head of Bodhisattva Avalokiteshvara, Vajrasattva statues, sandstone Naga Buddhas, and sandstone inscriptions, believed to have been created around the 18th Buddhist century. The way of life of Buddhists in Chom Phra Subdistrict, Chom Phra District, Surin Province is an old commercial and residential community in the area of Thesaban Road 8 and Phatthananon Road, located near the historical site of Prasat Hin Chom Phra. It is a commercial and residential area of the Chom Phra community. The people in the old area work in trading goods and services in various fields, which is a unique characteristic of the Buddhist community in Chom Phra Subdistrict. The community's activities are held every year. These include the traditions of worshiping the castle, making merit by offering alms to the monks, and stirring Khao Thib, etc. There are also various activities such as social welfare, economics, and culture. Analysis of the influence of Prasat Chom Phra on the way of life of Buddhists in Chom Phra Subdistrict, Chom Phra District, Surin Province found that (1) Buddhist influence: Prasat Chom Phra was built in accordance with the principles of Buddhism (Mahayana). It helps promote Buddhist teachings in the areas of treating physical and mental illnesses. (2) Aesthetic influence: Prasat Chom Phra is a work of material creation. It is beautiful in terms of architecture and has important images that create a sense of comfort, relaxation and happiness. (3) Social influence creates unity in society. (4) Economic influence, supporting historical tourism; and (5) Cultural influence, conveying beliefs and traditions towards the castle.

Keywords: Prasat Chom Phra, Buddhist way, influence

1.บทนำ

วัฒนธรรมขอมโบราณ ประเทศไทยในอดีตมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน ซึ่งในภูมิภาคหลายแห่งได้พบหลักฐานทางสถาปัตยกรรมต่าง ๆ มากมาย ในช่วงระยะเวลาหนึ่งราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 18 ดินแดนไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้พบสถาปัตยกรรมกลุ่มหนึ่งซึ่งมีลักษณะเดียวกัน หรือใกล้เคียงกันกับสถาปัตยกรรมในประเทศกัมพูชา สถาปัตยกรรมกลุ่มนี้ได้แก่ ศิลปะลพบุรี หรือที่ปัจจุบันนิยม

เรียกว่า ศิลปะขอมในประเทศไทยหรือศิลปะเขมรในประเทศไทย หมายถึง สถาปัตยกรรมแบบหนึ่งที่พบในดินแดนประเทศไทยอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 จนถึงพุทธศตวรรษที่ 18 โดยที่มีรูปแบบคติความเชื่อกรรมวิธีการสร้างเหมือนกัน หรือใกล้เคียงกันกับสถาปัตยกรรมในประเทศกัมพูชาที่มีอายุอยู่ในช่วงเวลาดังกล่าว กว่าจะเป็นปราสาทขอมโลกปัจจุบันต้องทึ่งกับภูมิปัญญาของนายช่างขอมโบราณในการสร้างปราสาทหินเพราะแม้แต่เทคโนโลยีปัจจุบันยังไม่สามารถทำได้โดยง่าย การก่อสร้างปราสาทต้องใช้ทั้งเวลาและแรงงานคนมหาศาล (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2551: 17)

ความเชื่อเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพื่อเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีปกติสุข โดยทั่วไปแล้วมนุษย์ผู้แสวงหาสิ่งที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจนั้นต้องมีความเชื่อในเรื่องนั้น ๆ เสียก่อน ความเชื่อที่เป็นไปตามทำนองคลองธรรมแห่งคุณงามความดีที่ประกอบด้วยกุศลนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องและเป็นสะพานให้บุคคลดำเนินชีวิตไปสู่จุดหมายปลายทางแห่งความสำเร็จได้ แต่ถ้าความเชื่อนั้นเป็นความเชื่อที่ไร้เหตุผลและเป็นความงมงายจะทำให้ชีวิตของบุคคลดำเนินไปสู่หนทางแห่งความหายนะได้เหมือนกันความเชื่อเป็นพื้นฐานการกระทำทั้งในทางที่เป็นไปทั้งในทางที่เป็นกุศลและอกุศล และความเชื่อส่วนใหญ่จะเป็นการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของคนในแต่ละสังคม ทำให้สังคมที่ต่างกันมีความเชื่อไม่เหมือนกัน แต่ในลักษณะเดียวกันนั้น ความเชื่อที่นับถือย่อมมีการวิวัฒนาการมาจากธรรมชาติ ศาสนา ความคิดของมนุษย์เป็นพื้นฐาน ที่ส่งผลให้มนุษย์นั้นเชื่อถือตามพื้นฐานความเชื่อนั้นมาจาก 3 ประเด็น คือ 1) ความเชื่อที่เกิดจากธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ธรรมชาติ 2) ความเชื่อที่มากับศาสนา และ 3) ความเชื่อเกิดจากความคิดของมนุษย์ เห็นได้จากความคิดแนวปรัชญาทางจิตวิทยาและจินตนาการอื่น ๆ ตัวอย่างทฤษฎีคำสอนของเจ้าลัทธิศาสนาที่กล่าวถึงนรก สวรรค์ เป็นต้น (โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2550: 66)

ในพระพุทธศาสนานั้นความเชื่อเป็นความรู้อย่างหนึ่งที่เกิดจากการปฏิบัติหรือการเห็นที่เป็นจริง ความเชื่อเป็นการยอมรับตามเหตุและผล แล้วนำมาปฏิบัติตาม หากความเชื่อนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ผู้เชื่อก็จะปฏิบัติไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดผลเสียต่อผู้ปฏิบัติตาม หากความเชื่อนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ผู้ที่นำความเชื่อนั้นก็ย่อมนำไปปฏิบัติอย่างถูกต้องและสามารถเอื้อประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นได้ พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่เน้นหนักในเรื่องการใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ให้รู้จักกำจัดความทุกข์เดือดร้อน ด้วยการพิจารณาให้เห็นต้นเหตุของความทุกข์แล้วแก้ไขให้ถูกต้อง ไม่ใช่เชื่อถืออย่างงมงายไร้เหตุผลความเห็นจริงด้วยนั้นเป็นสิ่งที่ใช้เป็นหลักการในการลงปฏิบัติตามความเห็นเหล่านั้น เป็นการยอมรับหรือเชื่อถือในสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือในเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งที่มีตัวและไม่มีตัวตน ซึ่งบุคคลได้ประสบเองหรือได้รับรู้มา และการยอบรับหรือเชื่อถือนั้นอาจมีเหตุผลที่พิสูจน์อธิบายหรือไม่มีก็ได้ พระพุทธศาสนามีความเคารพหรือความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างสิ่งก่อสร้างคือ สิ่งที่สร้างขึ้นเกี่ยวกับพระพุธศาสนา (กรมศิลปากร, 2550: 9)

ปราสาทจอมพระ ตั้งอยู่ที่ หมู่ 4 ตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ มีลักษณะของสิ่งก่อสร้างที่เรียกว่า “อโรคยศาล” อาคารต่าง ๆ ก่อด้วยศิลาแลงและใช้หินทรายประกอบ หันหน้าไปทางทิศตะวันออกมีส่วนประกอบหลัก 5 ส่วน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะแบบอโรคยศาลดังที่พบในที่อื่น คือ ปรางค์ประธานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีมุขหน้า บรรณาลัยหรืออาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าตั้งอยู่ทางด้านหน้า มีกำแพง

ล้อมรอบ มีโคปุระ (ซุ้มประตู) และสระน้ำนอกกำแพง โบราณวัตถุสำคัญที่พบได้แก่ เศียรพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 1 เศียร และรูปพระวัชรสัตว์ 1 องค์เช่นเดียวกับที่พบที่ อโรคยศาลในอำเภอพิมายและที่พระปรางค์วัดกู่แก้ว จังหวัดขอนแก่น (เชษฐ์ ติงสัญชลี, 2560: 45)

ดังนั้น พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อสถานที่ต่าง ๆ ตามคติความเชื่อ จะเห็นได้จากการสร้างพุทธสถานตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนามหายาน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา “อิทธิพลของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์” โดยมีวัตถุประสงค์ คือ ศึกษาความเป็นมาของปราสาทจอมพระ ศึกษาวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ที่ปรากฏในปราสาทจอมพระ เพื่อให้เกิดความความรู้เกี่ยวกับแนวคิดการสร้างปราสาทจอมพระ ว่ามีความเชื่ออย่างไร และศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการศึกษา และเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. ปราสาทขอม

ปราสาทขอมเป็นอาคารประสาทที่สร้างขึ้นในวัฒนธรรมขอม เพื่อใช้เป็นศาสนสถานในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ทั้งในศาสนาฮินดู และพุทธศาสนานิกายมหายาน มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องเทพเจ้าในศาสนาศาสนาพราหมณ์-ฮินดู คติเทวราชาของขอม สร้างขึ้นตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 โดยอาณาจักรเขมร ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 เป็นต้นมาจนถึงสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ปราสาทขอมพบมากในประเทศกัมพูชา และในประเทศไทยตอนล่างเขตอีสานใต้

ปราสาทขอม สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทด้วยกัน คือ (1) เทวาลัย หรือ เทวสถาน (วัด) (2) ธรรมศาลา ที่พักคนเดินทาง หรือบ้านมีไฟ และ (3) อโรคยาศาลา หรือ โรงพยาบาล ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 โปรดให้สร้างขึ้นเพื่อบำบัดรักษาผู้ป่วย (กรมศิลปากร, 2550: 46) (จารุวรรณ พึ่งเทียร, 2555: 116)

องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของปราสาทขอม ประกอบด้วยเอกลักษณะสถาปัตยกรรมในปราสาททขอม สามารถแบ่งองค์ประกอบ ได้แก่ (1) ปรางค์ประธาน (2) มณฑป (3) มุขกระสัน (4) โคปุระ (5) เสานางเรียง (6) ชานชลา (7) ระเบียงคด (8) บรรณาลัย และ (9) บาราย (เชษฐ์ ติงสัญชลี, 2560: 45)

คติการสร้างปราสาท มาจากความเชื่อของผู้ที่นับถือศาสนาฮินดูที่เชื่อว่าเทพเจ้าสถิตอยู่ ณ เขาพระสุเมรุ อันเป็นแกนกลางของจักรวาล การสร้างปราสาทเปรียบเสมือนการจำลองเขาพระสุเมรุมายังโลกมนุษย์ เพื่อเป็นทที่สถิตของเทพเจ้า มีการพัฒนาการด้านคติความเชื่อ ดังนี้ (1) ไศวนิกาย (Soivism) คือ นับถือพระศิวะเป็นใหญ่บางครั้งเรียกว่า ลัทธิเจ้าภูเขา (2) ไวษณพนิกาย (Vaishnavism) คือ บับถือพระวิษณุหรือพระนารายณ์ว่าเป็นเทพเจ้าสูงสุดเชื่อกันว่า “ฤษีนาถมุนี” เป็นผู้นำคนแรกของนิกายไวษณพ (กรมศิลปากร, 2550: 34-37)

3. วิถีชีวิตชาวพุทธ

วิถีชีวิตชาวพุทธ คือ การดำรงชีวิตที่เป็นแบบแผนที่สืบทอดตามกันมาจากกลุ่มคนสมัยก่อนที่เป็นอัตลักษณ์แบบชาวพุทธ โดยมีศาสนาประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเป็นหลักในการดำเนิน

ชีวิตอันนำไปสู่ความสงบสุขของคนในครอบครัวและชุมชนนั้น ๆ ซึ่งในปัจจุบันในประเทศไทยนั้นยังคงใช้หลักธรรมของศาสนาไปประยุกต์ใช้ในหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ เพื่อความร่มเย็น สงบสุขของหน่วยงานหรือองค์กรนั้น ๆ อีกด้วย วิถีชีวิตชาวพุทธ คือ การเข้าใจในหน้าที่ที่ตนพึงกระทำ เข้าใจในแนวทางปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และทำหน้าที่ให้ถูกต้องการที่รู้เท่าทันความเจริญ และความเสื่อมของวิถีชีวิตตนเองและของโลก เรียกว่า พุทธะ หมายถึง ผู้รู้ ผู้ตื่นใจ ผู้เบิกบานใจ ผู้ที่เข้าใจในหน้าที่และการปฏิบัติให้ถูกต้องตามหน้าที่ของวิถีชาวพุทธ

4. ความเชื่อ

แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ ผู้วิจัยได้วางกรอบการศึกษาไว้ 2 ประเด็น คือ (1) แนวคิดความเชื่อทางพระพุทธศาสนา (2) แนวความคิดความเชื่อพระพุทธศาสนาวัชรยาน โดยจะได้อธิบายตามลำดับดังต่อไปนี้

4.1 แนวคิดความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาหนึ่งที่มีคนเป็นจำนวนมากเลื่อมใส มีความเชื่อและยอมตนที่จะประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระศาสดา และเรียกผู้ที่มีความเชื่อความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระศาสนานั้นว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าบ้างบ้าง พุทธศาสนิกชนบ้าง โดยเรียกรวมว่า พุทธบริษัท พระพุทธศาสนานั้นมุ่งสอนเพื่อให้คนมีความเชื่อนั่นเอง เพราะถ้าหากไม่มีคนเชื่อในพระพุทธศาสนาแล้ว พระพุทธศาสนาก็ไม่มีความเจริญสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น ความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและน่าศึกษา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในทุกแง่ทุกมุมของหลักคำสอนเรื่องศรัทธาหรือความเชื่อ ความหมายในพระไตรปิฎกของความเชื่อหมายถึงความเลื่อมใสในทางธรรมคือเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อเชื่อด้วยเหตุด้วยผลเชื่อมั่นในคุณความดี (ขุ.จู.(ไทย) 30/114/228.)

4.2 แนวคิดความเชื่อพระพุทธศาสนาวัชรยาน

หลังจากที่ระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานแล้ว พระพุทธศาสนาถูกเผยแผ่โดยพระสงฆ์สาวกทำให้เกิดการขยายตัวออกไป แต่ทั้งนี้ก็เกิดปัญหาความเห็นไม่ลงรอยกันในเรื่องพระธรรมวินัย จึงเกิดการสังคายนาขึ้น ซึ่งการสังคายนานี้ทำให้เกิดคณะสงฆ์แตกแยกทางความคิดเห็นชัดเจน 2 ลัทธิ ได้แก่ เถรวาท คือ ฝ่ายสงฆ์ที่เคารพนับถือมติของพระเถระของการสังคายนาครั้งแรก และมหาสังฆิกะ คือ ฝ่ายสงฆ์ถือมติของเกจิอาจารย์ของสำนักตน (อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์, 2551: 6) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พระพุทธศาสนามี ความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ซึ่งเรียกว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทและพระพุทธศาสนามหายาน

5. ประวัติและความเป็นมาของปราสาทจอมพระ

จากการศึกษา ประวัติความเป็นมาของ “ปราสาทจอมพระ ตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์” จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง มีเนื้อหาสาระดังต่อไปนี้

ปราสาทจอมพระ ตั้งอยู่ที่ หมู่ 4 ตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ มีลักษณะของสิ่งก่อสร้างที่เรียกว่า “อโรคยศาล” อาคารต่าง ๆ ก่อด้วยศิลาแลงและใช้หินทรายประกอบ หันหน้าไปทางทิศตะวันออกมีส่วนประกอบหลัก 5 ส่วน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะแบบอโรคยศาลดังที่พบในที่อื่น คือ ปรางค์

ประธานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีมุขหน้า บรรณาลัยหรืออาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าตั้งอยู่ทางด้านหน้า มีกำแพงล้อมรอบ พร้อมซุ้มประตู และสระน้ำนอกกำแพง โบราณวัตถุสำคัญที่พบได้แก่ เศียรพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 1 เศียร และรูปพระวัชรสัตว์ 1 องค์เช่นเดียวกับที่พบที่ อโรคยศาลในอำเภอพิมายและที่พระปรางค์วัดกู่แก้ว จังหวัดขอนแก่น (จารุวรรณ พึ่งเทียร, 2555: 116)

ภาพที่ 1 ปราสาทประธาน ปราสาทจอมพระ

อาจารย์บุญเรือง คัชมาย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านเขมรศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เปิดเผยว่า ปราสาทหินจอมพระแห่งนี้มีอายุราว 800 ปี ประวัติทางโบราณคดีกล่าวไว้ตามหลักฐานว่า ปราสาทหินจอมพระ คือ อโรคยาศาล ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 มหาราชองค์สุดท้ายของราชอาณาจักรเขมร ทรงสร้างขึ้นระหว่าง พ.ศ. 1724-1763 (ราวพุทธศตวรรษที่ 18) ให้อยู่ภายใต้พระพุทธเจ้าผู้ทรงการแพทย์ คือ พระไภสัชยคุรุไวฑูรยประภา ผู้ประทานความสุขเกษมและความไม่มีโรคให้กับประชาชน “ส่วนปราสาทในรูปแบบเดียวกันและสร้างในยุคเดียวกันนี้ ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ มีถึง 5 แห่ง คือ ปราสาทจอมพระ, ปราสาทบ้านเฉนียง, ปราสาทสนม, ปราสาทจอมพระ และปราสาทหมื่นไวย (กรมศิลปากร, 2538: 46)

ภาพที่ 2 บรรณาลัย ปราสาทจอมพระ

ปราสาทจอมพระ ก่อสร้างด้วยศิลาแลงและใช้หินทรายประกอบ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีองค์ประกอบและแผนผังเหมือนกับอโรคยศาลแห่งอื่น ประกอบด้วย (1) ปราสาทประธาน รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้าง 5 เมตร ยาว 5 เมตร มีมุขยื่นออกมาด้านหน้า คือทิศตะวันออกเป็นทางเข้า มีขนาดกว้างประมาณ 2 เมตร ยาว 3 เมตร มีชาลาด้านหน้า (2) บรรณาลัย รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตั้งหันหน้าเข้าหาปราสาทประธานทางมุม

ตะวันออกเฉียงใต้ (3) กำแพงแก้ว ล้อมรอบปราสาทและบรรณาลัย มีซุ้มประตูอยู่กึ่งกลางกำแพงด้านตะวันออก (4) โคปุระ (ซุ้มประตู) อยู่กึ่งกลางระหว่างกำแพงแก้วด้านทิศตะวันออก มีลักษณะเป็นห้องยาวแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านทิศตะวันออกทำเป็นมุขยื่นออกไปมีความยาวกว่าด้านทิศตะวันตก ภายใน โคปุระแบ่งออกเป็นสามห้อง ห้องกลางมีขนาดใหญ่ที่สุด ถัดจากห้องกลางออกไปทาด้านทิศเหนือและใต้มีห้องขนาดเล็ก ปัจจุบันซุ้มประตูอยู่ในสภาพพังทลาย ส่วนหลังคาได้หายไป และ (5) สระน้ำ 1 สระ อยู่นอกกำแพงแก้ว ทางมุมตะวันออกเฉียงเหนือ จากการขุดแต่งพบโบราณวัตถุสำคัญ ได้แก่ ประติมากรรมหินทรายรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสี่กร ประทับนั่งบนแผ่นหิน พระพุทธรูปนาคปรกหินทราย และแท่งจารึกหินทราย (ศรัณย์ บุญประเสริฐ และยอดเนตร สุวรรณ, 2551: 38-43)

ภาพที่ 3 กำแพงแก้ว ปราสาทจอมพระ

ภาพที่ 4 สระน้ำ ปราสาทจอมพระ

6. วิธีดำเนินการวิจัย

6.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์” เป็นรูปแบบของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คือ การวิจัยภาคสนามที่ผู้วิจัยต้องลงพื้นที่ภาคสนามในการศึกษาจากการบันทึกเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์ (แบบไม่มีโครงสร้าง) กลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

6.1.1 การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)

การค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับอิทธิพลของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ โดยศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นของความเป็นมาของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

6.1.2 การวิจัยเชิงพื้นที่ (Field Research)

การบันทึกการค้นคว้าจากเอกสารและข้อมูลในพื้นที่ภาคสนาม และการสัมภาษณ์ (Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Sample and data Providers) ได้แก่ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน และกลุ่มประชาชนทั่วไป ในประเด็นที่เกี่ยวกับความเป็นมาของอิทธิพลของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

6.2 กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

ประชากรศึกษาเป็น กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน และกลุ่มประชาชนทั่วไป ที่มีความเกี่ยวข้องกับปราสาทจอมพระ โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่

6.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 แบบ ได้แก่ แบบบันทึกการสังเกต และแบบสัมภาษณ์ (แบบไม่มีโครงสร้าง) เมื่อสร้างเครื่องมือทั้ง 2 แบบสำเร็จ แล้วจึงนำไปสู่การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือก่อนการนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง ซึ่งได้ดำเนินการ

6.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือทั้ง 2 แบบ คือ แบบบันทึกการสังเกต และแบบสัมภาษณ์เพื่อนำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

6.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ดังนี้

6.5.1 การวิเคราะห์เชิงเอกสาร

นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเชิงเอกสารประกอบด้วยข้อมูลปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก และข้อมูลทุติยภูมิ คือ หนังสือ เอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เชิงพรรณนาวิเคราะห์

6.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม

การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม จากการเก็บข้อมูลจากการสังเกต (แบบมีส่วนร่วม) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ดังนี้ (1) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกต (แบบมีส่วนร่วม) ใช้กระบวนการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ การตีความ และเปรียบเทียบ ข้อมูลจากการสังเกต (แบบมีส่วนร่วม) และเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระอำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ (2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth

Interview) ใช้กระบวนการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ การตีความ และเปรียบเทียบ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน และกลุ่มประชาชนทั่วไป ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระอำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

7. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์” สรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

7.1 ความเป็นมาของปราสาทจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

ปราสาทจอมพระ ก่อสร้างด้วยศิลาแลงและใช้หินทรายประกอบ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีองค์ประกอบและแผนผังเหมือนกับอโรคยศาลแห่งอื่น ประกอบด้วย 1) ปราสาทประธาน รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้าง 5 เมตร ยาว 5 เมตร มีมุขยื่นออกมาด้านหน้า คือทิศตะวันออกเป็นทางเข้า มีขนาดกว้างประมาณ 2 เมตร ยาว 3 เมตร มีชาลาด้านหน้า 2) บรรณาลัย รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตั้งหันหน้าเข้าหาปราสาทประธาน อยู่ทางมุมตะวันออกเฉียงใต้ 3) กำแพงแก้ว ล้อมรอบปราสาทและบรรณาลัย มีซุ้มประตูอยู่กึ่งกลางกำแพงด้านตะวันออก 4) โคปุระ (ซุ้มประตู) อยู่กึ่งกลางระหว่างกำแพงแก้วด้านทิศตะวันออก มีลักษณะเป็นห้องยาวแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านทิศตะวันออกทำเป็นมุขยื่นออกไปมีความยาวกว่าด้านทิศตะวันตก ภายใน โคปุระแบ่งออกเป็นสามห้อง ห้องกลางมีขนาดใหญ่ที่สุด ถัดจากห้องกลางออกไปทาด้านทิศเหนือและใต้มีห้องขนาดเล็ก ปัจจุบันซุ้มประตูอยู่ในสภาพพังทลาย ส่วนหลังคาได้หายไป และ 5) สระน้ำ 1 สระ อยู่นอกกำแพงแก้ว ทางมุมตะวันออกเฉียงเหนือ

7.2 วิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธตำบลจอมพระ คือกิจกรรมของชุมชนที่จัดขึ้นในพื้นที่ ของชุมชนทุกปี ได้แก่ ประเพณีไหว้ปราสาท ประเพณีตักบาตรทำบุญวันมาฆบูชา ประเพณีตักบาตรทำบุญวันสงกรานต์ ประเพณีตักบาตรทำบุญวันวิสาขบูชา ประเพณีตักบาตรวันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา ประเพณี แซนโฎนตา ประเพณีตักบาตรทำบุญวันออกพรรษา ตักบาตรเทโว และกวนข้าวทิพย์ ประเพณีกิจกรรมวันลอยกระทง และยังมีงานด้านต่าง ๆ

7.3 วิเคราะห์อิทธิพลของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

ปราสาทจอมพระนั้นถูกสร้างขึ้นในคติของพระพุทธศาสนา (มหายาน) ซึ่งเป็นอโรคยาศาล 1 ใน 5 แห่ง ของจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งได้แก่ ปราสาทจอมพระ ปราสาทช่างปี่ ปราสาทตาเมือนโต๊ด ปราสาทบ้านปราสาท และปราสาทมีชัย มีส่วนช่วยส่งเสริมหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยในพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปราสาทแต่ละปีนั้น นักปราชญ์ผู้นำทำพิธีจะมีการพูดกล่าวตักเตือนลูกหลานว่า ขอให้รักษาศีล สำรวมกาย วาจา และใจ อันเป็นหลักคำสอน ทางพระพุทธศาสนา เพื่อป้องกันปัญหาไม่ให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกัน ได้แก่ หลักศีลธรรม หลักจริยธรรม กิริยาที่ควรประพฤติ เป็นต้น นอกจากนี้ ปราสาทจอมพระยังเป็นสถานที่เปิดให้นัก

ปฏิบัติธรรม หรือพระภิกษุสงฆ์เข้ามาเพื่อเจริญกรรมฐานอย่างมีความสงบ เหมาะแก่การนั่งสมาธิ เดินจงกรม สวดมนต์ได้เป็นอย่างดี

8. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์” อภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

8.1 ความเป็นมาของปราสาทจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

ปราสาทจอมพระ ตั้งอยู่ที่ หมู่ 4 ตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ มีลักษณะของสิ่งก่อสร้างที่เรียกว่า “อโรคยศาล” ก่อด้วยศิลาแลงและใช้หินทรายประกอบ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีส่วนประกอบหลัก 4 ส่วน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะแบบอโรคยศาลดังที่พบในที่อื่น โบราณวัตถุสำคัญที่พบ ได้แก่ เศียรพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร รูปพระวัชรสัตว์ เป็นรูปเคารพในพุทธศาสนา ลัทธิมหายาน ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 สันนิษฐานว่าอายุราว 800 ปี สร้างขึ้นระหว่าง พ.ศ. 1724-1763 (ราวพุทธศตวรรษที่ 18) ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ปราสาทจอมพระเป็นอโรคยศาลเหมือนกับปราสาทช่างปี่ อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ มีรูปแบบ พัฒนาการ และคติการสร้างเดียวกัน เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของจังหวัดสุรินทร์ จึงเป็นที่น่าสนใจในการศึกษาควบคู่กัน ทั้งในด้านภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับ **พระมหาสมพาน ชาคโร และคณะ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการแหล่งโบราณคดีในพื้นที่ปราสาทช่างปี่ อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์” ผลการศึกษาพบว่า การเสนอรูปแบบการจัดการแหล่งโบราณคดีในพื้นที่ปราสาทจอมพระแบบมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ และชุมชนที่เป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของจังหวัดสุรินทร์ ที่สามารถบ่งบอกถึงตัวตนอย่างแท้จริงของวัฒนธรรมชุมชนเมืองสุรินทร์ (พระมหาสมพาน ชาคโร และคณะ, 2558: ก)

8.2 วิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

วิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ เป็นชุมชนย่านการค้าพาณิชยกรรมเก่าและพักอาศัย บริเวณถนนเทศบาล 8 และถนนปัทมานนท์ ตั้งอยู่ใกล้แหล่งโบราณสถานปราสาทหินจอมพระ เป็นย่านพาณิชยกรรมและพักอาศัยของชุมชนเมืองจอมพระ ประชากรในย่านเก่าประกอบอาชีพค้าขายสินค้าและบริการในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ชุมชนเมืองจอมพระเป็นเมืองเก่าแก่ อีกทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีโบราณสถานที่สำคัญคือ ปราสาทจอมพระ อันเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน อันสื่อให้เห็นถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของคนในท้องถิ่น ทั้งในอดีตตราบจนถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับ **พระราชรัตนาลงกรณ์ และคณะ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “เชิงสำรวจและอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนา จังหวัดหนองคาย” ผลการศึกษาพบว่า แนวทางของการพัฒนาแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดหนองคาย เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น เป็นการพิจารณาถึงกรอบแนวคิดที่จะทำให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดหนองคาย โดยการสร้างงานให้เกิดขึ้นกับคนท้องถิ่น โดยการจักการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าให้แหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดหนองคายให้มีอิทธิพล และให้เป็นที่ปรากฏที่เป็นรู้จักของคนใน

สังคมมากขึ้น โดยการแสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งรัฐและเอกชน ในการพัฒนาแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดหนองคายให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีผู้คนมาเยี่ยมมากขึ้น (พระราชรัตนาลงกรณ์ และคณะ, 2557: บทคัดย่อ)

8.3 วิเคราะห์อิทธิพลของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

ปราสาทจอมพระนั้นถูกสร้างขึ้นในคติของพระพุทธศาสนา (มหายาน) ซึ่งเป็นอโรคยาศาล 1 ใน 5 แห่ง ของจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งได้แก่ ปราสาทจอมพระ ปราสาทช่างปี่ ปราสาทตาเมือนโต๊ด ปราสาทบ้านปราสาท และปราสาทมีชัย มีส่วนช่วยส่งเสริมหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยในพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปราสาทแต่ละปีนั้น นักปราชญ์ผู้นำทำพิธีจะมีการพูดกล่าวตักเตือนลูกหลานว่า ขอให้รักษาศีล สำรวมกาย วาจา และใจ อันเป็นหลักคำสอน ทางพระพุทธศาสนา เพื่อป้องกันปัญหาไม่ให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกัน ได้แก่ หลักศีลธรรม หลักจริยธรรม กิริยาที่ควรประพฤติ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในปราสาทจอมพระ ได้ทำด้วยความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ส่งผลให้เกิดความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านการปกครอง อันสร้างความรัก ความหวงแหนในโบราณสถานต่อไป สอดคล้องกับ **พายุ ภูคาวงศ์** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของความเชื่อ และพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้วของชาวอำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี” ผลการศึกษาพบว่า ปราสาทปรางค์กู่แก้วนับว่าความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตของคนชาวอำเภอกู่แก้ว เพราะความเชื่อและพิธีกรรมที่ได้กระทำด้วยจิตใจอันเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาต่อปรางค์กู่แก้ว จึงก่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ประเพณี และวัฒนธรรม นอกจากนั้น ยังใช้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้เป็นศูนย์อบรมปฏิบัติธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ดีแก่เยาวชนประชาชน และพุทธศาสนิกชนทั่วไป (พายุ ภูคาวงศ์, 2557: บทคัดย่อ)

ปราสาทจอมพระจึงเป็นผลงานการสร้างสรรค์ทางวัตถุ ที่สร้างขึ้นให้มีความงดงามในด้านสถาปัตยกรรมของตัวปราสาท มีภาพจำหลักที่ใช้ความประณีตละเอียดอ่อนมาก วิธีการสร้างที่ใช้ศิลปะที่มีความคงทนแข็งแรงทนต่อดินฟ้าและอากาศมาก มีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติอย่างลงตัว เมื่อบุคคลทั่วไปได้เข้ามาเยี่ยมชมสถานที่แห่งนี้ ทำให้เกิดความรู้สึกสบายตา สบายใจ มีความสุขใจ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ปราสาทจอมพระ มีความงดงามในด้านสถาปัตยกรรม คงทนและแข็งแรง เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม เกิดความรู้สึกมีความสุขใจ สร้างความศรัทธา อันแสดงให้เห็นถึงการอุทิศตนสร้างปราสาทจอมพระ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาสืบต่อไป สอดคล้องกับ **ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม และคณะ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธศิลปกรรมปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์:อิทธิพลและความสำคัญ” ผลการศึกษาพบว่า เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาในดินแดนสุวรรณภูมิในช่วงพุทธศตวรรษที่ 3 ส่งผลให้มีผู้ศรัทธาและอุทิศตนสร้างงานศิลปะที่เกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ซึ่งงานศิลปะดังกล่าวนี้ เรียกว่า “พุทธศิลป์” ในบรรดาอารยธรรมที่สำคัญในโลกนี้ อารยธรรมขอมโบราณซางเจริญขึ้นพุทธศตวรรษที่ 12-18 คือ อารยธรรมที่มีความสำคัญมากแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งรูปแบบของสถาปัตยกรรมแบบขอม หรือสถาปัตยกรรมแบบลพบุรีนั้น (ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม, 2560: 329)

9. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ผลจากการวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอม

พระ จังหวัดสุรินทร์” ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

9.1 องค์ความรู้ทางความงาม

ปราสาทจอมพระมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ที่ชัดเจน ซึ่งศิลปะได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะขอม ได้นำแนวคิดทฤษฎีทางด้านศิลปะขอมมาต่อยอด ซึ่งสร้างสรรค์ผลงานทางสถาปัตยกรรมต่อ ต่อยอดตามลำดับ จนสามารถสร้างรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ในปราสาทขอมที่มีความวิจิตรงดงามประทับตราตรึงใจ และมีการพัฒนางานศิลปะขึ้นมาโดยมีการผสมผสานปราสาทเข้าด้วยกัน จึงเกิดเป็นปราสาทจอมพระขึ้นมา ความงามทางด้านพุทธสถาปัตยกรรม

9.2 องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์

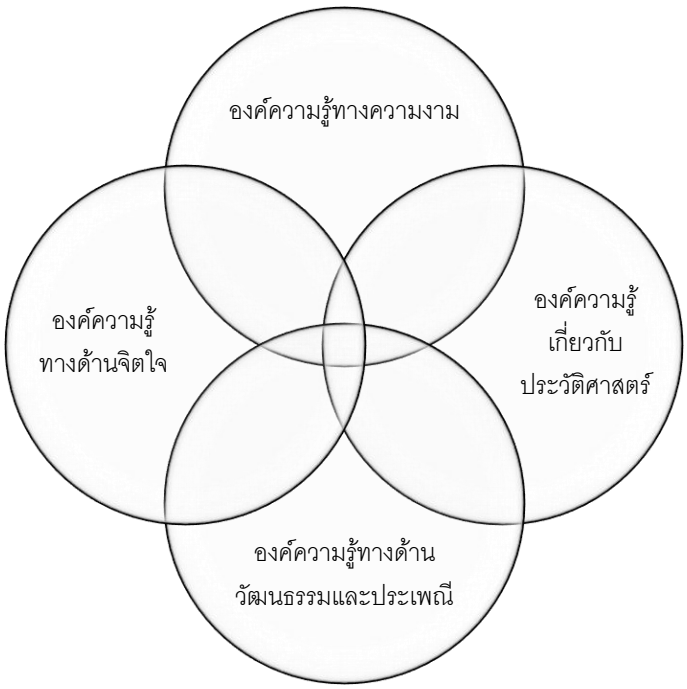
เป็นการเก็บรักษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ บ่งบอกถึงความเป็นมาของประวัติศาสตร์และสังคมขอมโบราณที่เกี่ยวกับความศรัทธาในพระพุทธศาสนา สร้างศาสนวัตถุที่ทรงอิทธิพลจากรุ่นสู่รุ่นที่เป็นมรดกแก่ประเทศชาติ และควรค่าแก่การอนุรักษ์สืบทอดประวัติศาสตร์อันน่าจดจำ แก่อนุชนต่อไป

9.3 องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมและประเพณี

ปราสาทจอมพระที่เป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของชาวล้านนาในแต่ละจังหวัดทั่วล้านนานั้นมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของมนุษย์โดยการเชื่อมโยงกับปีเกิดใน 12 นักษัตร เกิดทำให้มี การแสวงบุญ มนัสการพระธาตุประจำปีเกิดตลอดปี นอกจากนั้นยังมีประเพณีบูชาพระธาตุ

9.4 องค์ความรู้ทางด้านจิตใจ

ปราสาทจอมพระในฐานะที่เป็นสิ่งแทนองค์พระศาสดา ชาวจอมพระได้เคารพนับถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ น้อมนำเอาเอาพุทธคุณมาเป็นอารมณ์เมื่อได้กราบไหว้ปราสาท ในการประกอบพิธีสำคัญ โดยเฉพาะเทศกาลที่เกี่ยวกับเจดีย์พื้นถิ่น

10. บทสรุป

ปราสาทจอมพระ ตั้งอยู่ที่ตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ มีลักษณะของสิ่งก่อสร้างที่เรียกว่า อาโรคยศาล ก่อด้วยศิลาแลงและใช้หินทราย หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีส่วนประกอบหลัก 5 ส่วน คือ ปราสาทประธาน บรรณาลัย กำแพงแก้ว โคปุระ (ซุ้มประตู) และสระน้ำ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะแบบอโรคยศาลดังที่พบในที่อื่น

วิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ เป็นชุมชนย่านการค้าพาณิชยกรรมเก่าและพักอาศัย บริเวณถนนเทศบาล 8 และถนนปัทมานนท์ ตั้งอยู่ใกล้แหล่งโบราณสถานปราสาทหินจอมพระ เป็นย่านพาณิชยกรรมและพักอาศัยของชุมชนเมืองจอมพระ ประชากรในย่านเก่าประกอบอาชีพค้าขายสินค้าและบริการในด้านต่าง ๆ

วิเคราะห์อิทธิพลของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า 1) อิทธิพลทางพระพุทธศาสนา ปราสาทจอมพระนั้นถูกสร้างขึ้นในคติของพระพุทธศาสนา (มหายาน) มีส่วนช่วยส่งเสริมหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในด้านของการรักษาโรคทางกายและทางใจ 2) อิทธิพลทางสุนทรียภาพ ปราสาทจอมพระเป็นผลงานการสร้างสรรค์ทางวัตถุ มีความงดงามในด้านสถาปัตยกรรม มีภาพจำหลัก ทำให้เกิดความรู้สึกสบายตา สบายใจ มีความสุขใจ 3) อิทธิพลทางสังคม สร้างความสมัครสมานสามัคคีในสังคม 4) อิทธิพลทางเศรษฐกิจ สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และ 5) อิทธิพลทางวัฒนธรรม สื่อถึงความเชื่อและประเพณีที่มีต่อปราสาท

11. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์” มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

11.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

(1) ด้านพระพุทธศาสนา พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาประจำท้องถิ่น คือศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพระพุทธศาสนา ยังมีความขัดแย้งกันเล็กน้อยในด้านแนวคิดเกี่ยวกับ หลักเหตุและผล และเรื่องเหนือธรรมชาติต่าง ๆ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเสนอแนวคิดว่า ควรมีบุคลากรที่มี ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ทั้งสองศาสตร์นี้ ได้มาบรรยายและช่วยอธิบายให้ความรู้ต่าง ๆ ที่ถูกต้อง ชัดเจนที่สุด

(2) ด้านเศรษฐกิจ พบว่าธุรกิจของชุมชนยังเงียบมากซบเซา ร้านค้าบางร้านจะ ปิดกิจการแล้ว เพราะว่าขาดแคลนลูกค้า สื่อโฆษณา และการประชาสัมพันธ์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเสนอ แนวคิดว่า หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศิลปากร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การ บริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ และองค์การบริหารส่วนตำบล ควรเข้ามามีบทบาทให้ความสำคัญช่วยจัดการดำเนินการต่าง ๆ

11.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ ดังนี้

(1) ชาวพุทธในอำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ และพุทธศาสนิกชน ควรให้ความสำคัญเรื่องการดูแลรักษาปราสาทจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ และกำหนดกติกาหรือแนวทางปฏิบัติ สำหรับผู้มาสักการบูชา ตลอดถึงการรวบรวมทุนทรัพย์ไว้ สำหรับบูรณปฏิสังขรณ์ปราสาท และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคมในโอกาสต่อไป

(2) ชาวพุทธในอำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ และพุทธศาสนิกชน ควรมีนโยบายการอนุรักษ์ การจัดงานประเพณีปราสาทจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ โดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในพิธีกรรมเป็นอย่างดี

11.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของปราสาทจอมพระที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

(1) ควรมีการศึกษาเรื่องตำนานความเป็นมาของโบราณสถานปราสาทขอมใน เขตปกครองของจังหวัดสุรินทร์

(2) ควรมีการศึกษาเรื่องการตีความเชิงสัญลักษณ์ของเทพที่ปรากฏใน โบราณสถานปราสาทขอมในเขตการปกครองของอำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

12. เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2538). *ทำเนียบโบราณสถานขอมในประเทศไทย เล่ม 3 จังหวัดสุรินทร์*. กองโบราณคดี กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร. (2550ก). *นำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์*. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

กรมศิลปากร. (2550ข). *ประวัติศาสตร์เมืองสุรินทร์*. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2550). *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว* (เล่ม 30, พิมพ์ครั้งที่ 4). สำนักงานอาคารโครงการสารานุกรมไทย.

จารุวรรณ พึ่งเทียร. (2555). *พุทธศิลป์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เชษฐ์ ติงสัญชลี. (2560). *ประวัติศาสตร์ศิลปะอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้* (พิมพ์ครั้งที่ 3). มิวเซียนเพรส.

ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม. (2560). พุทธศิลปกรรมปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์: คุณค่าและความสำคัญ. ใน *เอกสารการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 1*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด.

พระมหาสมพาน ชาคโร และคณะ. (2558). *การจัดการแหล่งโบราณคดีในพื้นที่ปราสาทช่างปี่ อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์* [รายงานวิจัย]. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชรัตนาลงกรณ์ และคณะ. (2557). *การสำรวจและอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนา จังหวัดหนองคาย* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

พายุ ภูคาวงศ์. (2557). *คุณค่าของความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้วของชาวอำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี* [สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. (2551). *ปราสาทขอมในดินแดนไทย: ความเป็นมาและข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). มติชน.

ศรัณย์ บุญประเสริฐ, & ยอดเนตร สุวรรณ. (2551). *คู่มือนำเที่ยวนครวัด นครธม* (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์สารคดี.

อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์. (2551). *พระพุทธศาสนามหายาน*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.